

Belarus Respublikasının toçka.by saytının əməkdaşı İqor Rubanın Azərbaycanın gözəl təbiətə malik Kəlbəcər rayonundan hazırladığı reportajı təqdim edirik. Odlar Yurdu çoxsaylı dünya forumları keçirməklə və turistləri fəal şəkildə dəvət etməklə öz açıqlığını nümayiş etdirməyə çalışır. Ancaq bu sülh bir çox cəhətdən acıdır - o qədər də uzun olmayan bir tarixin dərin yaralarına görə. Noyabrın ortalarında Azərbaycan dünyanın ən böyük iqlim sammiti olan COP 29-a ev sahibliyi etdi. Forumda bir çox ölkələrin liderləri, diplomatlar, parlamentarilər, iş adamları iştirak ediblər. Sammit ərəfəsində ölkədə qonaqların maksimum rahatlığını təmin etmək üçün çox iş görüldü, çünki bunun iqlim diplomatiyasında dönüş nöqtəsi olacağı gözlənilirdi.

Bakıda ictimai nəqliyyat üçün ayrılmış zolaqlar və bir çox velosiped yolları yaranıb. Hörmətli qonaqlar Neftçilər prospekti boyunca dəniz sahilinə qaçan idmançılara tamaşa edirlər. Toçka.by-nin jurnalisti özünü ən fəal günlərini Azərbaycanda tapıb. Ölkədə bir neçə gün istirahət elan edilib və bir çox paytaxt sakinləri tixaclardan və vaxt məhdudiyetlərindən uzaq olaraq şəhərdən kənara köçüblər. Biz də ekoloji cəhətdən təmiz marşrutla - dağlara getdik. Bu yol təsadüfən seçilməyib.

İki od arasında səhər yeməyi

Hələ 15 il əvvəl Azərbaycandan Ömər aşırımına mümkün qədər yaxınlaşmaq imkanı olanda onu müşayiət edən şəxslərdən Anar Həbibov bu materialın müəllifinə söz vermişdi ki, öz vətəninə - Kəlbəcərin Nadirxanlı kəndini göstərəcək.

O zaman Qarabağa bitişik beş rayondan biri olan bu rayon Ermənistanın nəzarətində idi. İtirilmiş vətən həsrətinin, ağrı-acısının nə qədər güclü olduğu o zaman göz qabağında idi. Səfərə hərtərəfli hazırlıq apardıq, aksesuarlar dəsti, müxtəlif yeməklər və xüsusən də avtomobil. Dağlara gedən yol həmişə xırda incəlikləri nəzərə almağı tələb edir. Səfər iştirakçıları keçidin yaxınlığında manqal yandırdılar, kabab bişirdilər və çay içməyi də unutmadılar. Bir-birinə yaxın iki ən yüksək nöqtənin - Azərbaycan və Ermənistan əsgərlərinin üz-üzə dayandığı mövqelərin arasında olduqlarını fərqi nə varmadılar. Səhər süfrəsi açılsa da, yeməyə əl vurmağa heç kim tələsmir. Bu etiraz və ya çağırış deyil. İnsanlar sadəcə olaraq qorxmaqdan yorulublar - onlar sülhə və öz torpaqlarında yaşamaq hüququna səs verirlər. Kəlbəcərlilər dağ havasının hər nəfəsi ilə doğma yurdlarına qayıdacaqları anı yaşaya bilməyəcəklərindən açıq-aşkar ümitsizlik yaşayıblar...

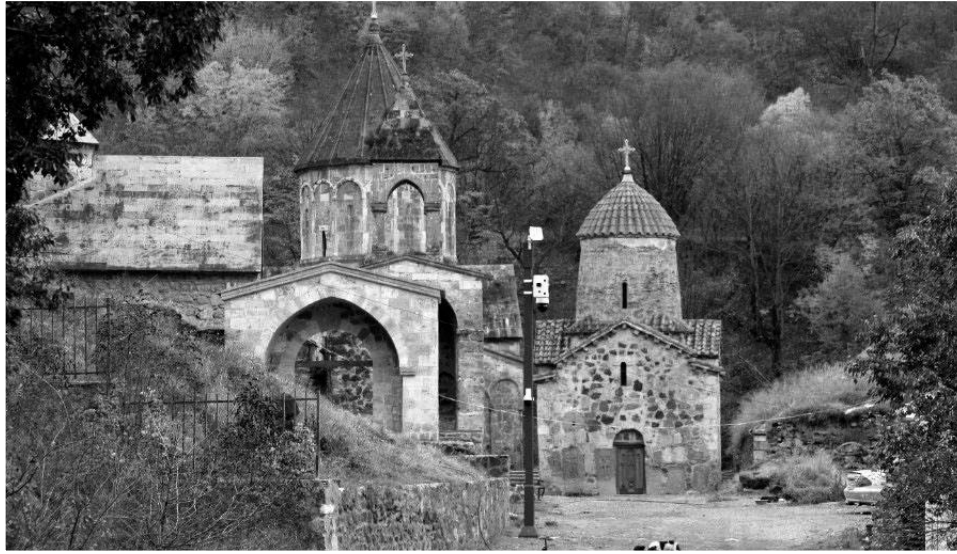
Müharibələrin dayandırılması iqlimin qorunmasıdır

COP29 ideyasının özü Azərbaycanın iqlimin qorunmasına sadıqlığını vurğulayır. Forumun iclasında Belarus Prezidenti Aleksandr Lukaşenko da iştirak etdi. "Yaxın Şərqdəki müharibə, Ukraynadakı müharibə, Yəmənin cənubundakı müharibə. Ümumilikdə, dünyada 50-dən çox münaqişə var ki, bu da planetimizin iqliminə ciddi təsir göstərir. Deməli, vəziyyət yaxşılaşıb? Kim emissiyalar üçün ödəməyə başlayıb?" - dövlətimizin başçısı hazırda iqlim dəyişikliyinə əsas səbəblərini belə təsvir edib.

Hazırda Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin aktiv fazası başa çatıb. Hər şey diplomatik müstəviyə keçib, baxmayaraq ki, bəzən sərhəddə hələ də atəş səsləri eşidilir. Ölkələr arasında hələlik sülh müqaviləsi yoxdur. Amma elə böyük yaralar var ki, onlar yalnız 30 il ərzində dərinləşib. Təəccüblü deyil ki, azərbaycanlılar Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası prosesini başa çatdırdığına görə ölkə prezidenti İlham Əliyevin qətiyyətinə sonsuz minnətdardırlar.

2024-cü ildə

Kəlbəcər - itirilən və qaytarılan: Azərbaycan dağlarında yaşayanlar



Kəlbəcəre gedən yol

Bu dəfə dağ səyahətinə hazırlığı 15 il əvvəlkindən az ciddi hesab etmirik. Üç günlük dağa gedirdik. Yemək, paltar, əhval... Qeyd etmək lazımdır ki, hər istəyən Kəlbəcər rayonuна asanlıqla gedə bilməz. Qeydiyyat prosedurundan keçmək mütləqdir, xüsusilə qonaqlar. Artıq yerli sakinlər öz doğma torpaqlarına səfər etmək və ondan müəyyən tezlikdə istifadə etmək hüquqlarını təsdiqləyiblər. "Niva" sürətlə şütüyür, uzun müddət ilan kimi qıvrılan yoldan gəldiyimiz yeri seyr etdik. Hələlik yolda maşın sıxlığı yoxdur: ya xüsusi avadanlıq, ya təchizat, ya da təhlükəsizlik qüvvələrini aparan maşınlar gözə dəymir.

Ömər aşırımı

Bu yerə tarix yazılıb, amma qədim deyil. Burada müharibənin ən qanlı əməliyyatlardan biri 1993-1994-cü illərdə baş verib. Keçid Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən evlərini tərk etmək üçün 24 saata qədər vaxt verilən mülki şəxslər üçün keçilməz maneəyə çevrilib. İnsanlar evini tərk edərək, hər şeyini geridə qoyaraq, yazın əvvəlində qar və sıfırdan aşağı temperaturun olduğu 3260 m yüksəklikdəki dağ silsiləsini aşıb təhlükəsiz yerə çatmaq üçün qaçırdılar. O zaman mülki əhali arasında itkilərin qarşısını almaq mümkün deyildi. Və onların sayı minlərlə ölçüldü.

Bundan əlavə, 1994-cü il hər iki tərəfdən çoxlu sayda hərbiçinin həlak olması ilə yadda qaldı. 2024-cü ildə aşırım üzərində ağır buludlar əlavə təhlükə yaratmadı. Amma Murovdağdakı bu kiçik keçidin belə ağır xatirələr saxladığını dərk etmək mənə mənərədən sakit zövq almağa imkan vermədi. Bununla belə, hər iki tərəfdəki serpantinlər, inanılmaz dağ vizual mənzərələri, səmanın və payız dağlarının füsunkar rəngləri insanın ruhunu oxşayır, insanda qəribə ab-hava yaradır. Zirvələr həmişə simvoldur, buna görə də alpinistləri yalnız alpinistlər başa düşə bilər. Keçiddən eniş artıq nəfəs almağımıza imkan verirdi. Daha az gözəllik yox, daha çox inam var idi. Xətti keçmək həmişə vacibdir.

Qarşımıza çıxan ilk bulağın yanında dayandıq. Burada dağ bulaqlarının yanında dayanmaq adətdir; bu, zəruri bir ritual kimi qəbul edilir. Bundan təmiz su yoxdur, hər bulağın öz



dadı var və hər qurtum insane həyat və ümid verir ki, əvvəlki kimi, doğma bulaqlar həmişə mövcud olacaq. Yeri gəlmişkən, kəlbəcərlilər həmişə imkan daxilində əvvəlcədən hazırlanmış qabları doldurmağa və öz sularını Bakıya gətirməyə, səxavətlə ailə və dostları ilə bölüşməyə çalışırlar. Vətənin dadı özünəməxsusdur...

Yeni Kəlbəcər

Kəlbəcərin müharibədən əvvəl necə olduğunu bilmirəm, amma burada 7 mindən çox insanın necə yaşadığını təsəvvür etmək çətindir. Ancaq Kəlbəcərin köhnə sakinləri evlərini asanlıqla tanıya bilərlər. Kəlbəcər inkişaf edir, yenidən qurulur. Şəhər dəniz səviyyəsindən təxminən 1600 m yüksəklikdə bərabər şəkildə səpələnib. Əvvəlki yaşayış məskənlərindən indiyə qalan yalnız yerli materiallardan tikilmiş divarların qalıqlarıdır. Ətrafda isə bitki örtüyü demək olar ki yoxdur, ermənilər ağacların hamısını kəsib... İndi şəhər yenidən qurulur. Müasir plan, yeni evlər, gələcəyə olan ümidlər. Mağazalar, məktəb, bağça tikilir. Bir çox cəhətdən

bu, artıq sosial ekologiya uğrunda mübarizədir: yer boşalmasın, həyat qayıdıb nəsildən-nəslə davam etsin. Yerli Kəlbəcərlilər və onların nəsilləri öz doğma yurdlarına qayıtmaq üçün günlərini sayır. Orada hər şeyi yenidən yaratmaq lazım gələcək. Ancaq bu, az adamı düşündürür. Köhnə kəndlərin gələcəyi planlaşdırılır, memarlıq üsulları seçilir, insanlar geri qayıtmağı gözləyirlər.

Ümumittifaq əhəmiyyətli "İstisu" sanatoriyası

Kəlbəcər rayonunun isti bulaqlarının şəfəli suları, xüsusən də 2200-2400 m hündürlükdə qayalardan fısqırən fəvvarələri qədim zamanlardan məlumdur. Tərkibinə və xüsusiyyətinə görə bu sular Çexiyanın Karlovı Vardakı dünyaca məşhur bulaqlara bənzəyir və bəzi cəhətlərinə görə tamamilə unikaldir. Sovet dövründə burada hər il 50 minə qədər ziyarətçi qəbul edən İstisu sanatoriyası tikilmişdir. Onun mineral su qablaşdırma zavodu var idi. Sanatoriyaya da müharibədən sağ çıxa bilmədi. Amma Azərbaycanda kurortun müasir tələblərə uyğun bərpası barədə qərar qəbul edilib və orada işlər tam sürətlə gedir.

Xudavəng monastırı

Başqa bir adla - Dadivank ilə tanınan bu monastır hələ də tarixçilər arasında fikir ayrılığına səbəb olaraq qalır: onun mənsəyi və müxtəlif dinlərə mənsub olması barədə mübahisə edirlər. Hazırda ona giriş təhlükəsizlik məsələlərinə görə ziyarətçilər üçün bağlıdır. Yer əlbəttə ki, diqqətəlayiqdir. Rəvayətə görə, məbəd bu yerlərdə ilk xristian missionerinin - Apostol Faddeyin dəfn olunduğu yerdə inşa edilib. 9-13-cü əsrlərdə tikilmiş Xudavəng bu gün də öz möhtəşəmliyini qoruyub saxlayır. Siyasi tələtlər kilsələrin dini mənsubiyyətini tez-tez dəyişsə də, əsas məsələ insanlığın və həqiqi inancın qorunub saxlanmasıdır. Xudavəng məbədinin ətəyindəki dağıdılmış kənd də Azərbaycana qayıdıb. Monastırdan dərəyə baxanda xarabalıqları görməmək mümkün deyil.

Kəlbəcər rayonu qayıdır

Tezliklə Kəlbəcəre, İstisuya və Kiçik Qafqazın digər təbii gözəlliklərinə gedən yol çoxlarının istifadəsinə veriləcək. Tezliklə Murovdağ altı ilə çəkilən 12 km uzunluğunda avtomobil tuneli istifadəyə veriləcək. 1 km-ə qədər bir neçə əlaqəli tunel artıq istismardadır. Beləliklə, hündürlük fərqi bərabərləşəcək və yolsuzluq avtomobillərinə ehtiyac aradan qalxacaq. Tarixlər fərqlidir, lakin onlar təxminidir. Bundan əlavə, avtoturizm üçün sərhədlər hələ də bağlıdır.

Odlar yurdu qonaqları gözləyir

Azərbaycan turizm mərkəzi kimi ölkənin artan cəlbediciliyini hər cəhətdən nümayiş etdirir. Bakı uzun müddətdir ki, canlı beynəlxalq forumlar keçirir, müxtəlif səviyyələrdə qonaqpərvər potensialını ortaya qoyur. İnfrastruktur sürətlə uyğunlaşdırılır və müvafiq xidmətlərin inkişafına vəsait yatırılır.

Ölkə öz sülhsevərliyini sübut etməyə çalışır. COP29 uzun müddət dünya ictimaiyyəti tərəfindən ən diqqət çəkən və mübahisəli tədbir kimi yaddaşlarda qalacaq. Həm birinci, həm də ikinci Qarabağ müharibələrində insanlar həlak olub. Onlar hələ də böyük münaqişələr zamanı həyatlarını itirirlər. "Yaxşılaşdırmaq" şüarı çoxdan qətiyyətli addımlar və dinc təşəbbüslər tələb edir. Beləliklə, evə səyahət 30 il və ya daha çox davam etməsin. Bir çox insanın ömrü buna kifayət qətməyə bilər...